# UN NOU IZVOR DE DREPT CIVIL – PRINCIPIILE DREPTULUI CIVIL

## A NEW SOURCE OF CIVIL LAW – THE PRINCIPLES OF CIVIL LAW

**CZU: 347.23:347.441.62** **https://doi.org/10.59295/spd2024j.57**

**Sergiu BĂIEȘU,**
ORCID: 0000-0003-2343-420X
e-mail: sergiu.baiesu@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

*Acest studiu vine să elucideze succint conținutul art. 1 din Codul civil, care după 1 martie 2019, doar în aparență, are un conținut identic cu cel de până la 1 martie 2019. Noile reglementări ne permit să afirmăm că, începând cu 1 martie 2019, la categoria de izvoare ale dreptului civil atribuim și principiile dreptului civil. „Tradițional", principiile erau definite ca fiind idei fundamentale pe care se așează și se fundamentează sistemul de drept. În acest articol, de rând cu alți autori, vom susține, că la definirea principiilor dreptului civil, urmează să se pună accentul pe caracterul normativ al acestora, astfel încât, să susținem că principiile nu mai sunt simple idei, teze, directoare sau corectoare, ci veritabile izvoare de drept civil.*

***Cuvinte-cheie:*** *drept civil, legislație civilă, principii ale dreptului civil, izvoare ale dreptului civil.*

*This study briefly clarifies the contents of Article 1 of the Civil Code, which, after 1 March 2019, only apparently has a content identical to the version in force prior to 1 March 2019. The new regulations allow us to state that, starting 1 March 2019, the principles of civil law should also be treated as a source of law. "Traditionally", principles have been defined as fundamental ideas on which the legal system is seated and rooted. In this article, alongside other authors, we argue that in defining the principles of civil law, their normative character needs to be emphasised, such as to allow us to conclude that the principles are not merely guiding or correcting ideas or theses, but rather are genuine sources of civil law.*

***Keywords:*** *civil law, civil legislation, principles of civil law, sources of civil law.*

Începând cu unu martie 2019 art. 1 din Codul civil[1] poartă denumirea de "Principiile legislației civile" și prevede că *legislaţia civilă este întemeiată pe recunoaşterea ega-*

[1] Până la unu martie 2019, art. 1 din Codul civil purta denumirea "*bazele legislației civile*" și prevedea că *legislaţia civilă este întemeiată pe recunoaşterea egalităţii participanţilor la raporturile reglemfentate de ea, inviolabilităţii proprietăţii, libertăţii contractuale, inadmisibilităţii imixtiunii în afacerile private, necesităţii de realizare liberă a drepturilor civile, de garantare a restabilirii persoanei în drepturile în care a fost lezată şi de apărare judiciară a lor.*

*lităţii participanţilor la raporturile reglementate de ea, protecția vieții intime, private și de familie, recunoașterea inviolabilităţii proprietăţii, a libertăţii contractuale, protecția bunei-credințe, protecția consumatorului, recunoașterea inadmisibilităţii imixtiunii în afacerile private, necesităţii de realizare liberă a drepturilor civile, de garantare a restabilirii persoanei în drepturile în care a fost lezată şi de apărare a lor de către organele de jurisdicție competente.* Pe de altă parte, art. 6 alin. (2) din Codul civil[2], dispune *că dacă aplicarea analogiei legii este imposibilă, drepturile și obligațiile părților se determină în funcție de **principiile legislației civile** și de echitate (analogia dreptului).* Deși, la prima vedere, sar părea că nu există deosebiri esențiale între textele enunțate, totuși considerăm că odată ce art. 1 din Codul civil poartă denumirea de principiile legislației civile, iar art. 6 alin. 2, dispune expres că **principiile legislației civile** vor fi **aplicabile în cazurile în care aplicarea analogiei legii este imposibilă**, considerăm că principiile legislației civile urmează a fi considerate **izvoare ale dreptului civil.**

În ceea ce privește definirea principiilor, acestea au fost definite constant până nu demult ca fiind idei fundamentale pe care se așează și se fundamentează sistemul de drept. În lucrările de specialitate mai recente, tot mai insistent, se pune accentul pe caracterul normativ al acestora susținându-se că principiile nu sunt simple idei, teze, directoare sau corectoare, ci veritabile comandamente juridice, adică prescripții juridice în adevăratul înțeles al cuvântului [1, p.233].

Doctrinarii autohton [2], din domeniul teoriei dreptului, practic unanim susțin că principiile dreptului sunt idei ”fundamentale”, ”călăuzitoare”, ”directoare”.

În ceea ce ne privește, pornind de la conținutul art. 1 alin. 1 din Cod civil, coroborat cu art. 6 alin. 2 din Codul civil, definim **principiile dreptului civil ca fiind acele izvoare de drept civil, ce constau în ideile fundamentale, pe care este întemeiată legislația civilă, cu ajutorul cărora, în condițiile legii, reglementează raporturile juridice civile**.

Din această definiție am putea deduce următoarele particularități specifice principiilor caracteristice principiilor dreptului civil ca izvoare de drept civil:

- sunt idei fundamentale, pe care este întemeiată legislația civilă;
- sunt consacrate expres în lege;
- sunt norme deschise (generice), în sensul că nu prescriu o conduită fixă, tipică, spre deosebire de regulile juridice care sunt norme închise [1, p.235; 5];
- reglementează raporturile juridice civile conform prevederilor art. 6 alin. 2 din Codul civil.

Principiile de drept civil sunt deosebit de importante, deoarece vin să umple lacunele, de care nu e lipsit nici un sistem de drept, căci este imposibil ca legea să prevadă toate particularităţile reglementării relaţiilor dintre oameni.

Dreptul reglementează doar relațiile tipice, generale din societate. Dezvoltarea vie-

[2] Până la unu martie 2019 această dispoziție se cuprindea în art. 5 alin. (2) care prevedea că *dacă aplicarea analogiei legii este imposibilă, drepturile şi obligaţiile părţilor se determină în funcţie de **principiile generale** şi de sensul legislaţiei civile (analogia dreptului)*

ţii politice, economice, culturale conduce la apariţia unor situaţii netipice, generează noi relaţii, nereglementate de lege. A prevedea în lege toate particularităţile acestei dezvoltări este imposibil. Principiile dreptului joacă un rol important în fiecare ramură de drept, mai ales în dreptul civil. Acesta, aflându-se într-o continuă dezvoltare dinamică, permite participanţilor să instituie raporturi juridice care, deşi nu sunt prevăzute de lege, nu contravin ei. Astfel, Codul civil art. 9 alin. (1) dispune că drepturile şi obligaţiile civile apar în temeiul legii, precum şi în baza actelor persoanelor fizice şi juridice care, deşi nu sunt prevăzute de lege, dau naştere la drepturi şi obligaţii civile, pornind de la *principiile generale* şi de la sensul legislaţiei civile. Prin urmare, caracterul dispozitiv al normelor civile ridică importanţa principiilor de drept civil, chemate, după caz, să contribuie la soluţionarea litigiilor.

***Principiile dreptului civil*** se caracterizează prin faptul că ele privesc toate instituţiile dreptului civil și se regăsesc, după cum am afirmat supra, în Codul civil la art. 1 alin. (1), urmând să fie analizate succint în ceea ce urmează.

**Principiul recunoașterii egalității participanţilor la raporturile reglementate de legislația civilă.** Acest principiu, care este în egală măsură și metoda de reglementare a dreptului civil, se caracterizează prin faptul că subiectele raportului juridic civil nu se subordonează unul altuia, așa cum este caracteristic raporturilor administrative. Astfel, acest principiu va fi aplicabil la momentul nașterii raportului juridic civil, executării, dar și stingerii acestuia, pe parcursul acestor etape părților și se recunoaște o poziție de egalitate.

**Principiul protecției vieții intime, private și de familie.** Dreptul la viaţă intimă, familială şi privată face parte din categoria drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului, garantate de Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale. Potrivit art. 8 din Convenţie, *orice persoană are dreptul la respectarea vieţii sale private şi de familie, a domiciliului şi a corespondenţei sale.* La fel și Declaraţia Universală a Drepturilor Omului afirma în 1948 că nimeni nu va fi obiectul imixtiunilor arbitrare în viaţa sa privată şi că oricine are dreptul la protecţie legală împotriva unor astfel de imixtiuni

În prezent, noţiunea de viaţă privată înglobează atît aspecte „tradiţionale", precum dreptul la imagine, starea civilă a persoanei, identitate, starea de sănătate, apartenenţa religioasă, integritate fizică şi morală , dar şi aspecte „moderne", legate de percepţii noi în viaţa socială.

Cu alte cuvinte viaţa privată este dreptul individului la o viaţă retrasă şi anonimă. Rezoluţia nr. 428 a Adunării Consultative a Consiliului Europei, adoptată în 1970, printre altele prevedee că "*În liniile sale esenţiale, dreptul la respectul vieţii private constă în posibilitatea persoanei de a-şi duce viaţa aşa cum doreşte, cu un minimum de ingerinţe. Acest drept se referă la viaţa privată, la viaţa sa familială şi la aceea a căminului, la integritatea fizică şi morală, la onoare şi reputaţie, la faptul de a nu fi prezentat într-o lumină falsă, la nedivulgarea unor fapte inutile şi jenante, la publicarea fără autorizare a fotografiilor private, la protecţia împotriva spionajului şi a indiscreţiilor nejustificate*

*sau inadmisibile, la protecţia împotriva utilizărilor abuzive a comunicărilor private, la protecţia împotriva informaţiilor confidenţiale comunicate sau primite de către un particular. Nu se pot prevala de dreptul la protecţia vieţii lor private persoanele care, prin propriile lor activităţi au încurajat indiscreţiile de care se plâng*”.

Principiul protecției vieții intime, private și de familie este dezvoltat în art. 46-48 din Codul civil, ce se referă în particular la atingerile aduse vieții private și limitele dreptului la viața privată.

**Principiul inviolabilităţii proprietăţii,** după cum am văzut, îşi găseşte oglindirea în art. 1 din Codul civil. Ca cel mai important drept real, dreptul de proprietate întotdeauna s-a bucurat de o reglementare specială[3], fiind consfinţit în Constituţie. Astfel, articolul ei 46 alin. (1) prevede că dreptul de proprietate privată, precum şi creanţele asupra statului sunt garantate. Dezvoltând această idee, Codul civil dispune, în art. 501, că proprietatea este, în condiţiile legii, inviolabilă. Dreptul de proprietate este garantat. Nimeni nu poate fi silit a ceda proprietatea sa, afară numai pentru cauză de utilitate publică pentru o dreaptă şi prealabilă despăgubire. Exproprierea se efectuează în condiţiile legii. Conţinutul şi limitele acestui drept sunt stabilite prin lege, în particular de Codul civil art. 501.

O deosebită atenţie protecţiei dreptului de proprietate o acordă Convenţia europeană a drepturilor omului, elaborată de Consiliul Europei, semnată la Roma, în vigoare de la 3 septembrie 1953[4]. Articolul 1 din Primul protocol adiţional la convenţie acordă garanţie şi protecţie dreptului de proprietate, stipulând: *„Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu pate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică şi în condiţiile prevăzute de lege şi de principiile generale de drept internaţional. Dispoziţiile precedente nu aduc atingere dreptului pe care îl au statele de a pune în vigoare legi pe care le consideră necesare pentru a*

[3] Este regretabil faptul că și în Republica Moldova a existat o perioadă în care proprietatea privată a fost demolată, considerându-se că este specifică doar sistemului capitalist. Timpul a dovedit că proprietatea privată trebuie să fie dominantă pentru ca societatea să prospere. În acest sens, citățm dintr-un tratat, scris încă la începutul secolului trecut, pentru a ilustra importanţa proprietăţii private: *„Proprietatea individuală se întemeiază pe utilitatea socială şi, în sânul populaţiei civilizate şi dense, ea este o necesitate absolută. De aceea legiuitorul poate încerca s-o modifice, punând-o în armonie cu nevoile sociale imperative; el nu trebuie însă să lovească în principiul ei. Chiar simplele modificări trebuie făcute cu prudenţă, având în vedere că proprietatea individuală se află de câteva mii de ani la baza civilizaţiei omeneşti. Această bază nu trebuie zdruncinată în numele unor principii abstracte şi sub pretextul unor necesităţi sociale nedovedite, şi nu trebuie să sacrificăm certitudinea progresului actual pentru incertitudinea unui progres ipotetic, care seamănă mult cu un primejdios regres social”.* Vezi: Hamangiu, C.; Rosetti-Bălănescu, I.; Băicoianu, Al. *Op. cit.*, p. 8. Această pledoarie a renumiților savanți întru apărarea proprietăţii private nu a fost luată în considerare nici în perioada socialistă, nici în anii 90 ai secolului trecut când, în Republica Moldova, au fost efectuate mai multe reforme, inclusiv în domeniul proprietăţii.

[4] Convenţia europeană a drepturilor omului a fost ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298 din 24 iunie 1997 și este în vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997

*reglementa folosinţa bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor sau a altor contribuţii ori amenzi”.*

Dreptul de proprietate este unic, având ca titulari persoane fizice şi persoane juridice. Bunurile ce fac obiectul dreptului de proprietate pot fi parte din domeniul privat ori din domeniul public. În conformitate cu art. 127 alin. (4) din Constituţie, bogăţiile de orice natură ale subsolului, spaţiul aerian, apele şi pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice şi ale platoului continental, căile de comunicaţie, precum şi alte bunuri stabilite de lege fac obiectul exclusiv al proprietăţii publice.

Codul civil, în art. 471 alin. (4), dispune: *„Bunurile domeniului public sînt inalienabile, insesizabile şi imprescriptibile. Dreptul de proprietate asupra acestor bunuri nu se stinge prin neuz şi nu poate fi dobândit de terţi prin uzucapiune”.*

Normele dreptului civil reglementează conţinutul dreptului de proprietate: posesiunea, folosinţa, dispoziţia (Codul civil, art. 500) şi mijlocul specific de ocrotire a lui, precum este acţiunea în revendicare (art. 581 şi 582).

**Principiul libertăţii contractuale** joacă un rol important în asigurarea şi dezvoltarea circuitului civil. În conformitate cu acest principiu, subiectele dreptului civil pot să-şi aleagă de sine stătător persoanele cu care să încheie acte juridice civile, să negocieze condiţii contractuale. Astfel, conform art. 9 alin. (1) din Codul civil, *drepturile şi obligaţiile civile apar în temeiul legii, precum şi în baza actelor persoanelor fizice şi juridice care, deşi nu sînt prevăzute de lege, dau naştere la drepturi şi obligaţii civile, pornind de la principiile legislaţiei civile*, iar art. 993 alin. 1 din Codul civil prevede că *oricine îşi poate* ***alege în mod liber contractantul,*** *dacă legea nu prevede altfel*. Art. 993 alin. (2) al aceluiaşi cod prevede că *părţile contractante pot încheia în mod liber, în limitele dispoziţiilor legale imperative, contracte şi pot stabili conţinutul lor*.

Există însă excepţii de la acest principiu. Conform unor noi reglementări din Codul civil, partea contractuală poate fi impusă să încheie unele categorii de contracte. Astfel, art. 993 alin. (7) prevede că obligarea la încheierea unui contract este interzisă, cu excepţia cazurilor când obligaţia de a contracta este prevăzută de lege sau dacă decurge dintr-o obligaţie asumată benevol. Deci, persoana poate fi impusă să încheie contract doar dacă există o prevedere legală în acest sens (o asemenea obligaţie reiese din Legea cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor faţă de călători, unde, în art. 6, este prevăzut expres că transportatorii sunt obligaţi să încheie anual cu asigurătorii contracte de asigurare obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor faţă de călători) ori dacă persoana şi-a asumat, prin antecontract, o astfel de obligaţie.

**Principiul inadmisibilităţii imixtiunii în afacerile private** caracterizează, în primul rând, dreptul civil ca fiind o ramură a dreptului privat, stabileşte că statul şi organele lui nu pot să intervină în afacerile private, decât doar în cazurile şi în condiţiile prevăzute de lege. Acest lucru este definit expres în Codul civil la art. 1.

Referitor la relaţiile personale nepatrimoniale, acest principiu este consfinţit şi în normele constituţionale, potrivit cărora statul respectă şi ocroteşte viaţa intimă, familială şi privată, garantează inviolabilitatea domiciliului (Constituţia, art. 28 şi 29).

Respectarea acestui principiu al dreptului civil este posibilă şi prin prisma reglementărilor din Codul civil, care admit răspunderea statului pentru prejudiciul cauzat prin imixtiune în raporturile juridice civile, precum şi posibilitatea declarării nulităţii actului emis de o autoritate publică (Codul civil, art. 18).

**Principiul egalităţii în faţa legii civile** are o deosebită importanţă în dreptul civil, întrucât raporturile de drept se bazează pe egalitatea participanţilor. El îşi găseşte expresia în egalitatea capacităţii juridice, adică în egala aptitudine de a avea drepturi şi obligaţii, în posibilitatea egală a tuturor de a-şi exercita drepturile subiective.

Constituţia dispune, la art. 16, că toţi cetăţenii Republicii Moldova sunt egali în faţa legii şi a autorităţilor publice, fără deosebire de rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere sau de origine socială. Art.24 din Codul civil stabileşte că tuturor persoanelor fizice le este recunoscută în egală măsură capacitatea de a avea drepturi şi obligaţii civile.

Se pot face concluziile:

- referitor la persoana fizică, acest principiu afirmă că sexul, rasa, naţionalitatea, religia, nivelul de cultură sau originea nu au nici o înrâurire asupra capacităţii ei;
- referitor la persoana juridică acest principiu afirmă că, raportată la o anumită categorie, ea se supune în mod egal legilor civile emise pentru reglementarea acelei categorii de subiecte de drept civil [4, p.31].

**Principiul exercitării cu bună-credinţă a drepturilor.** Art. 55 din Constituţie dispune că orice persoană îşi exercită drepturile şi libertăţile constituţionale cu bună-credinţă, fără să încalce drepturile şi libertăţile altora. Această normă constituţională este dezvoltată în Codul civil art. 10, conform căruia *persoanele fizice şi juridice participante la raporturile juridice civile trebuie să îşi **exercite drepturile şi să îşi execute obligaţiile cu bună-credinţă**, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică şi cu bunele moravuri*. *Buna-credinţă se prezumă pînă la proba contrară*. Acest principiu presupune că participanţii la raporturile juridice civile sunt sinceri şi loiali, au o conduită onestă la încheierea şi executarea actelor juridice civile şi îşi exercită drepturile în conformitate cu legea, cu contractul, cu ordinea publică, cu bunele moravuri. În Codul civil, art. 11 alin. (1), legiuitorul a definit buna-credinţă, precizând că *buna-credinţă este un standard de conduită a unei părți, caracterizată prin corectitudine, onestitate, deschidere și luarea în cont a intereselor celeilalte părți la raportul juridic.* .

Principiul bunei-credinţe are o importanţă deosebită pentru multe instituţii ale dreptului civil. Buna-credinţă duce la dobândirea dreptului de proprietate în cazul în care posesiunea întruneşte condiţiile stipulate de lege (Codul civil, art. 523-534). Doar posesorul de bună-credinţă a unui bun frugifer va dobândi dreptul de proprietate asupra fructelor acestui bun, obţinute în perioada posesiunii cu bună-credinţă (Codul civil, art. 497). Obligaţia trebuie executată în modul corespunzător, cu bună-credinţă, la locul şi în momentul stabilit (Codul civil, art.858 alin. 2).

## REFERINȚE

1. MARIAN, N. *Drept civil. Teoria Generală*. Vol. I, Teoria dreptului civil, Editura Solomon, București, 2017.
2. NEGRU, A. *Teoria generală a dreptului și statului în definiții, interpretări, scheme*. Chișinău, 2018
3. NEGRU, B., NEGRU, A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2017.
4. BELEIU, Gh. *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil.* București, 1992.